

Мирјана Адамовић
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Кабинет за стране језике
mirjana.adamovic@f.bg.ac.rs

УДК 37.093.5:811.161.1(497.11)
https://doi.org/10.18485/sd_ruski75.2023.ch18

РУСКИ КАО ЈЕЗИК СТРУКЕ НА ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

У раду се даје преглед изучавања руског као језика струке на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Приказани су резултати истраживања спроведеног за потребе округлог стола „Руски језик у Србији данас”.

Кључне речи: руски језик, страни језик струке, Филозофски факултет, настава страних језика.

The paper gives an overview of studying Russian language for specific purposes at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The results of the research, conducted for the needs of the “Russian Language in the Republic of Serbia Today” Roundtable, are presented.

Keywords: Russian language, language for specific purposes, Faculty of Philosophy, foreign language teaching.

Увод

У академској 2022/2023. години Филозофски факултет је обележио 215 година од оснивања Велике школе и 185 година од оснивања Лицеја, јер је најстарији факултет Универзитета у Београду, чији почеци сежу у 1838. годину када је актом кнеза Милоша у Крагујевцу основан Лицеј који је 1841. пресељен у Београд.

У Београду 1808. године, усред побуне и рата против Османског царства, основана је Велика школа, те је борбу за достојанство и слободу пратила потрага за мудрошћу, отварањем врата за оне који су видели, знали и умели. „Чињеница да су у устаничкој Великој школи предаване претежно хуманистичке науке (општа историја, географија, географично-статистична историја, статистика Србије, немачки језик, стилистика, математика) заједно са неколико правних предмета,

омогућава Филозофском факултету да у њој тражи свог првог претка” (Филозофски факултет:10).

Лицеј је 1863. године прерастао у Велику школу која је имала три факултета: Филозофски, Технички и Научни. Филозофски факултет од 1873. године је имао два одсека: Филолошкоисторијски и Природно-математички, а од 1896. године четири одсека: Лингвистичко-литерарни, Историјско-географски, Математичко-физички и Јестественно-хемијски одсек. Време од 1890. до 1914. године представља златно доба Филозофског факултета. Тада на њему предају професори који су поставили темеље на којима хуманистичке, друштвене, па и природне науке у Србији и данас почивају. Међу великанима тог периода су и Јован Цвијић, Веселин Чајкановић, Јован Скерлић, Александар Белић. Законом о Универзитету 1905. године Велика школа је претворена у Универзитет. Уз постојеће факултете, Филозофски, Правни и Технички, Универзитет је добио и Теолошки, а после Првог светског рата и Медицински и Пољопривредни факултет (детаљније у Самарцић 1963: 10–111)

Од Филозофског факултета се одвајају и постају самосталне установе Природно-математички 1947. године и Филолошки факултет 1960. године.

Настава руског језика на Филозофском факултету се одвија у оквиру рада Кабинета за стране језике. Кабинет за стране језике Филозофског факултета основан је 1961. године, након што се од Филозофског факултета одвојио Филолошки факултет. Филозофски факултет је одувек сагледавао значај изучавања страних језика како за потребе студирања тако и за бављење стручним и научним радом. По свом ангажованом односу према учењу и настави страних језика, као и по броју и избору страних језика који се на њему изучавају, Филозофски факултет се може сматрати предводником међу нефилолошким факултетима Универзитета у Београду.

1. Настава страног језика на Филозофском факултету

Увођење појединих страних језика у школски систем увек је зависило од укуних друштвено-политичких прилика у земљи, затим од политичких, економских и културних односа са државама чији се језици изучавају, као и укупне политичке, економске и културне снаге једне земље и њеног утицаја у свету (Дамљановић, Кончаревић 2010: 34). Отварање Катедре за руски језик и књижевност на Филозофском

факултету Велике школе одиграло се 1877. године, а настава руског језика у нашој тада највишој образовној установи почиње 10. октобра 1878. и везује се најпре за рад Платона Кулаковског, потом и Љубе Стојановића, а онда и Радована Кошутећа, Радована Лалића, Кирила Тарановског, када је и катедра преименована у Катедру за источне и западне словенске језике и књижевности (детаљније у Лалић 1963: 375–395). „Жеља за учењем руског језика и упознавањем руске културе била је код српске интелигенције последица традиционалних веза српског народа са Русијом” (Лалић 1963: 376). Катедра за источне и западне словенске језике и књижевности је после Другог светског рата изградила своју концепцију профила слависте. Према тој концепцији студије треба студенту да пружи што је могуће више знања из славистике, а сваки дипломирани слависта треба са Факултета да понесе не само знање струке, него мора бар пасивно да познаје још један словенски језик (Лалић 1963: 393).

Након одвајања Филолошког факултета од Филозофског, проучавање страних језика на Факултету се организује у оквиру рада Кабинета за стране језике. Кабинет организује наставу из енглеског, руског, немачког, француског, шпанског италијанског језика као језика струке. Страни језик је на Филозофском факултету обавезан предмет на свим одељењима, тако да сви студенти уче један од поменутих језика. У кратком периоду између 2005. и 2008. године два одељења Факултета определила су се да уврсте и Други страни језик као обавезни, а неколико одељења као изборни предмет (Игњачевић 2012: 111).¹ Још једна од специфичности када је реч о изучавању страног језика на Филозофском факултету је и та да се са учењем шпанског и италијанског језика почиње од почетног нивоа.

Страни језик се на Факултету изучава четири семестра, са фондом од два часа у прва два, и фондом од четири часа у трећем и четвртом семестру.² Програм наставе с страних језика као језика

¹ „Специфичност Филозофског факултета је и у томе што се у кратком периоду између 2005. и 2008. године два одељења определило да уврсте и Други страни језик као обавезни, а неколико одељења као изборни предмет, док се на другим факултетима у оквиру Универзитета не захтева нити се нуди настава другог страног језика. Од студената се очекује да изучавају само један страни језик, а половина факултета сматра да је довољан само енглески” (Игњачевић 2012: 111–112).

² Преглед предмета Страни језик на нематичним факултетима – недељни фонд часова, учење по семестрима, заступљеност страних језика на факултетима, статус предмета видети у Игњачевић 2012: 106–108, 111–112; Ђоровић, Јанковић 2018: 131–133.

струке конципиран је тако да омогућава оспособљавање студената да користе страни језик у специфичне сврхе: да овладају вештином читања са разумевањем ради праћења научне и стручне литературе, прикупљања релевантних информација, вештином усменог и писменог изражавања у виду бележака, извештаја, резимеа, итд. и вештином превођења стручних текстова за сопствене потребе. Изучавање страног језика струке подразумева овладавање структуром језика, стилским одликама општенаучног језика и језиком ужих научних области које се изучавају на Факултету: филозофије, социологије, психологије, педагогије, андрагогије, историје, историје уметности, антропологије и етнологије, археологије и класичних наука. Програм подразумева и оспособљавање студената за коришћење референтне литературе (речника, термилолошких лексикона и енциклопедија) (Филозофски факултет: 45).

2. Руски као језик струке на Филозофском факултету

2.1 Статус и програм предмета

Предмет *Руски језик струке* саставни је део студијских програма основних студија на свих 10 одељења Филозофског факултета (за филозофију, социологију, психологију, педагогију, андрагогију, историју, историју уметности, антропологију и етнологију, археологију и класичне науке).

На основним студијама њега чине два обавезна двосеместрална курса: *Руски језик струке 1* и *Руски језик струке 2*.

Руски језик струке 1 се изучава у I и II семестру с годишњим фондом од 48 часова. Циљну групу чине студенти свих одељења Факултета који се одреде за учење руског језика, уз предуслов да су претходно учили руски у претходном школовању 8 година или 4 године у средњој школи или имају претпостављени Б1 ниво знања према „Заједничком европском референтном оквиру за живе језике”. Постављени циљеви предмета предвиђају развијање комуникативне компетенције, упознавање са основном академском и терминологијом предметне области, овладавање писаном и усменом рецепцијом и продукцијом у општем језику и језику у функцији струке; унапређивање општих језичких знања и усвајање знања у академском и руском језику струке; утврђивање знања различитих нивоа граматичких структура (именице, заменице, придеви; глагол-

ски начини и времена; актив и пасив; инфинитив, партиципи; изражавање негације, изражавање просторних и временских односа); богаћење лексичког фонда увођењем академске и терминологије научних области које се изучавају на Филозофском факултету; рад на текстовима и аудио-визуелном материјалу који су усклађени са предметним областима. При избору наставног материјала води се рачуна о томе да групу чине студенти свих студијских група Факултета. Граматика се обрађује на синтаксичком нивоу, на примерима и краћим текстовима из научних области које се изучавају на Факултету. На тај начин студенти се истовремено уводе у стручну тематику и усвајају одређену терминолошку лексику.

Руски језик струке 2 је предвиђен да се похађа у III и IV семестру с годишњим фондом од 96 часова. Циљну групу чине студенти II године који су положили испит из *Руског језика струке 1*. Постављени циљеви предмета подразумевају обнављање и систематизацију стеченог знања; посебно оних делова језичког материјала (граматике, лексике и синтаксе) који су релевантни за језик струке, развијање комуникативне компетенције и академских вештина неопходних за коришћење руског као страног језика струке ужим научним областима које се изучавају на Филозофском факултету; изучавање руског језика струке кроз разумевање, анализу и превођење аутентичних, типолошки разноврсних текстова – писаних (нпр. научних чланака из примарних и секундарних извора или новинских чланака) и аудио-визуелних (нпр. интервјуа, дебата, документарних филмова); примењивање различитих стратегија и техника активног читања, проналажења информација и писања резимеа; проширивање фонда општестручне и научне лексике; утврђивање компетенције усменог разумевања; развијање вештина усменог презентовања ужестручних садржаја на руском језику. При избору наставног материјала води се рачуна о томе да групу чине студенти свих студијских група Факултета.

2.2 Специфични услови и ограничења у реализацији наставе

Интересовање за језик струке у нашој средини је релативно новијег датума, превасходно га истражују и придају му значај универзитетски наставници који подучавају студенте нефилолошких факултета (видети Игњачевић 2012, Папрић 2016, Мирић 2009, Мирић и др. 2015, Ђоговић 2018). Настава руског језика струке на високошколској установи, нефилолошком факултету друштвено-

хуманистичког профила има своје особености (о специфичностима наставе руског као језика струке на хуманистичким студијама детаљан опис и анализу нуди Папрић 2016). Руски језик струке на Филозофском факултету има статус обавезног-изборног општеобразовног предмета, јер студенти уче језик, али имају могућност избора између шест понуђених језика (енглеског, руског, француског, немачког, италијанског и шпанског језика).

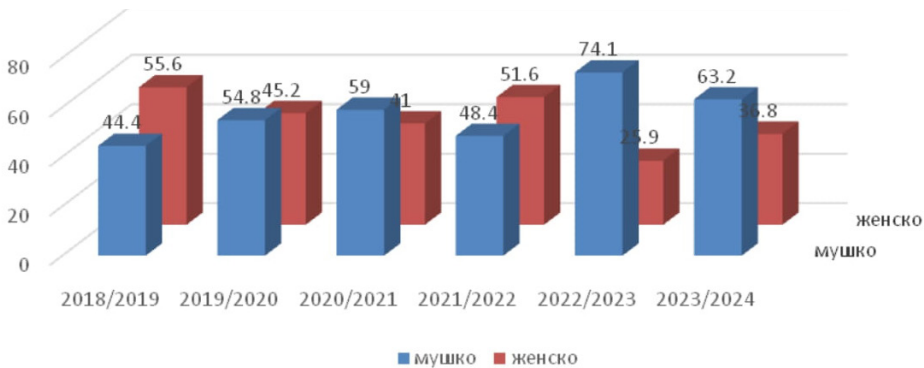
Изучавање руског језика је привлачило и даље привлачи пажњу студената са свих одељења, па је тако 2018. године 36 студента изабрало да учи руски језик, а наредних година број уписаних студената кретао се између 22 и 31, да би се највећи број студената (38) у текућој 2023/2024. години определио за учење руског језика (в. Прилог бр. 1, Прилог бр. 2).³

Академска година	Број студената који су уписали руски језик
2018/2019.	36
2019/2020.	31
2020/2021.	22
2021/2022.	31
2022/2023.	27
2023/2024.	38

Прилог бр. 1. Преглед броја студената који су пријавили слушање и/или полагање предмета из руског језика у периоду од 2018. до 2023. године.

Због све мање заступљености учења руског језика на претходним степенима школовања на нашу групу доспева релативно мали број студената свих одељења Филозофског факултета.

³ Било би интересантно проверити мотивисаност студената за одабир руског језика у академској 2023/2024. и да ли су и колико масовне миграције Руса у Србију у протеклом периоду због актуелних политичких и војних дешавања у свету утицале на овакву ситуацију.

Прилог бр. 2. Преглед броја студената који су пријавили слушање и/или полагање предмета из руског језика по години и полу (изражено у процентима) у периоду од 2018. до 2023. године.

Квалитет наставе страног језика у великој мери зависи од броја часова. Настава се изводи организовано путем интерактивних предавања и консултација 4 семестра са фондом часова од 48 за *Руски језик струке 1*, односно са фондом од 96 за *Руски језик струке 2*. Реч је о солидном броју часова, а посебно ако се упореди фонд часова са фондом часова на осталим факултетима друштвено-хуманистичког профила Београдског универзитета и других универзитета у земљи (детаљније у Папрић 2016: 37–39).

Студенти који су учили руски језик у претходном школовању 8 година или 4 године у средњој школи могу да изаберу језик, јер нема почетног курса. Сам процес наставе страног језика дели се на две етапе: корективну (први и други семестар) и базичну (трећи и четврти семестар). У корективној етапи ставља се најпре нагласак на обнављање основних језичких навика и умења стечених у претходном школовању, а потом и на постепену припрему за наредну етапу. У наредној етапи предмет проучавања постаје језик струке. Уколико ниво предзнања студената, као и психолошке и интелектуалне карактеристике конкретне групе то дозволе, граница између корективне и базичне етапе се може померити (на пример, корективна етапа се може свести на један семестар).

Осим броја часова на квалитет наставе утиче и структура групе студената који су изабрали да уче језик. Групе које уче руски језик на Филозофском факултету су увек хетерогене по саставу, јер их чине студенти са различитих студијских група, а на Филозофском

факултету их има десет: Психологија, Педагогија, Андрагогија, Историја, Социологија, Класичне науке, Археологија, Филозофија, Етнологија и антропологија, Историја уметности (в. Прилог бр. 3). Осим тога, профил групе се са сваком новом генерацијом студената мења, односно не пријављују се увек студенти свих профила, нити су они увек бројчано исто и равномерно заступљени.

	2018 /2019	2019 /2020	2020 /2021	2021 /2022	2022/ 2023	2023 /2024
Психологија	3	3	1	0	1	3
Педагогија	7	5	3	3	2	2
Андрагогија	0	0	0	0	1	4
Историја	13	7	6	13	9	16
Социологија	5	4	2	2	3	3
Класичне науке	2	2	1	0	0	1
Археологија	3	3	1	5	1	2
Филозофија	1	3	3	6	4	1
Етнологија и антропологија	1	0	1	1	2	3
Историја уметности	1	4	4	1	4	3
Укупно	36	31	22	31	27	38

Прилог бр. 3. Расподела студената према студијским групама (изражено у апсолутним бројевима) у периоду од 2018. до 2023. године.

Осим времена трајања курса, броја часова, структуре студијске групе, на квалитет наставе страног језика струке у великој мери утиче и професионална оспособљеност наставника. Овде је главно питање у којој мери наставник језика струке треба да познаје саму струку. С једне стране, он је формиран као филолог, наставник општег руског језика, а с друге стране, од њега се очекује да, препознавши потребе својих студената осмисли, изводи наставу и креира наставни материјал из руског језика за десет научних области које се изучавају на факултету. Како се на Филозофском факултету проучава велики број научних дисциплина, сматрамо да је довољно да наставник поседује основна знања у оквиру конкретне научне области. Понекад је јако

тешко остварити да наставник подједнако успешно познаје све научне области, будући да група може бити састављена од студената са свих 10 студијских група, као што је случај у текућој 2023/2024. години.

У таквој ситуацији једно од решења је сарадња наставника језика струке са колегама и наставницима стручних предмета.⁴ Она се може реализовати на више начина: наставник стручног предмета може да даје сугестије и помаже наставнику страног језика при избору аутентичног стручног материјала за рад на часу, даље како они заједно раде на факултету, могу да учествују у изради стручних термилолошких речника из дате научне области, да заједно преводe стручне текстове, учествују у процесу лектуре и коректуре код писања стручних чланака (Мирић и др. 2015: 513–514). Сарадња наставника страног језика и наставника стручних предмета, и поред разноврсних могућности за сарадњу, ретко је заступљена и не прераста у континуирану праксу. Одговорност за овакву ситуацију носе оба профила наставника.

Друго решење је заступљеније, те бисмо га овде детаљније и размотрили. Ради се о томе да се приликом тражења стручне помоћи наставник обрати својим студентима. Тада се ствара атмосфера у којој наставник зна страни језик, а студенти знају или ће научити материју своје струке. У таквој ситуацији свакоме треба помоћ. Како су студенти ти који дају наставнику стручна објашњења, осећаће се као сарадници у наставном процесу. Овакав однос ће додатно активирати студенте и дати им већу мотивацију за учење.⁵ Како је најчешће реч о студентима прве и друге године студија, који још увек недовољно познају садржаје научних области које студирају, наставник мора бити опрезан и информације добијене од студената подвргнути провери или кроз консултације са колегама професорима или стручњацима из дате области или у стручној литератури.

⁴ Сами наставници стручних предмета се служе руским језиком као страном, а врло често је реч и о бившим студентима који су учили руски језик током студија.

⁵ Студентски узраст карактерише низ специфичних психолошких одлика које су у уској вези са интензивним развојем интелектуалних способности студената и њихових спознајних потенцијала, пре свега појмовног мишљења, способности за анализу, синтезу, осмишљавање, компарирање, тј. уочавање сличности и разлика између елемената два језичка система – српског и руског, извођење правила и закључака путем аналогичности, осмишљавања и логичког повезивања језичких чињеница (Папрић 2016: 24–25).

У оквиру наставе језика струке, која језик третира као средство за долазак до циља – стицања и унапређења знања у оквиру неке друге научне дисциплине, желели бисмо да истакнемо и превођење као једну од релевантних вештина у настави руског језика струке на Филозофском факултету. „Ако се уз то узме у обзир и чињеница да данас више од 95% укупне преводилачке грађе чине пословни, научни и технички преводи, онда потреба за обучавањем студената основним принципима и техникама превођења стручног текста све више добија на актуелности” (Папрић 2019: 122). У настави језика струке превођење има своје специфичности којима се одваја од онога на филолошким и преводилачким студијама. Главна особина је утилитарни карактер превода. Тачност и прецизност преношења основних информација стручног карактера који изворни текст носи – главни је задатак приликом обучавања превођењу у настави руског језика струке. Превођење није лингвистички поступак, иако се, упрошћено гледано, током овог поступка један језик замењује другим (Мирић 2009: 112). Студент нефилолошке оријентације преводи да би разумео стручни текст. Преводу у оквиру наставе језика струке формално-естетска димензија није прва, нити најбитнија преокупација. „Превођење започиње разумевањем оригиналног текста, за шта је, са једне стране, неопходно поседовати знање датог језика и одређена енциклопедијска знања. ...Најзначајнија фаза у процесу превођења је фаза девербализације. Она представља когнитивни процес приликом којег се материјална форма текста, односно речи, претвара у дематеријализована знања, односно у менталне слике – идеје. То практично значи да преводилац сагледава почетни смисао који је аутор текста у овој комуникацији желео да саопшти. Девербализација је најзначајнија баш због тога што се кроз њу открива смисао који у фази реформулације треба исказати на језику на који се преводи” (Мирић 2009: 112–113). Као основни циљ наставе превођења јавља се оспособљавање студената за правилно реципирање и адекватно транспоновање текстова из уже стручних области које се на Факултету проучавају са руског језика на српски и обрнуто, као и развијање навика и техника служења речником и другом помоћном литературом.

Закључак

Потреба за учењем и комуникацијом лежи у коренима и учења и наставе и језика струке, као и општег језика. Настава језика струке специфична је по томе што језик третира не као циљ већ као средство којим се долази до циља – стицања и унапређења знања у оквиру неке друге научне дисциплине. Настава/учење руског језика на Филозофском факултету налази се негде на тромеђи између руског општег језика, руског језика струке и руског језика за академске потребе. Полазећи смо од чињенице да се посебна намена руског језика струке за наше студенте превасходно своди на коришћење обавезне и допунске стручне литературе предвиђене у програмима појединих предмета, и евентуално превођење појединих одломака на српски језик, вештине које је неопходно развити код студената како би извршили ове задатке јесу: читање, глобално и детаљно разумевање стручних текстова, њихово усмено коментарисање или писање приказа, резимеа или синтеза, коришћењем одговарајућих наставних техника попут подизања нивоа познавања лексичких и синтаксичких структура стандардног руског језика, избора аутентичних текстова (из различитих извора, укључујући и Интернет), који се уклапају у научне области које се изучавају на факултету и који су занимљиви, говоре о неким новим сазнањима или новим приступима појединим проблемима, богати су стручном терминологијом. Овакав однос према настави/учењу руског језика струке доприноси ширењу опште културе захваљујући тематској разноврсности и омогућава богаћење опште стручне лексике са укључењем елемената интеркултуралности, неопходних у свакој настави страног језика.

Данас у ери која не познаје ни временске нити просторне границе поставља се као императив познавање више од једног језика за професионални опстанак како појединца, тако и заједнице. „Готово да не постоји област људске делатности у којој познавање страних језика није потребно. Језиком се преносе искуства, научна и стручна сазнања, а данас, у ситуацији када се информације шире готово тренутно путем електронских медија, незамислив је лични и друштвени развој без познавања других језика” (Игњачевић 2012: 13).

Цитирана литература

- Дамљановић, Дара, Ксенија Кончаревић. Настава и методика наставе руског језика у XIX и XX веку: прилози за историју. Београд: Чигоја штампа, 2010: 34–42.
- Игњачевић, Анђелка. Страни језик у функцији струке: настава и учење. Београд: Универзитет, Филозофски факултет, 2012.
- Лалић, Радован. „Катедра за источне и западне словенске језике и књижевности”. [У:] Р. Самарцић (ур.) Сто година Филозофског факултета: зборник радова. Београд: Универзитет, 1963, 375–400.
- Мирић, Милица. „Интерпретативна теорија и настава превођења”. [У:] Ј. Вучо, А. Игњачевић, М. Мирић (ур.) Језик струке: теорија и пракса: зборник радова. Београд: Универзитет у Београду, 2009, 110–119.
- Мирић, Милица, Данијела Ђоровић. „Настава страних језика на универзитету: сарадња наставника језика струке и наставника стручних предмета”. Настава и васпитање 64/3, 2015: 507–520.
- Папрић, Маријана. Систем наставе руског језика као језика струке на хуманистичким студијама у српској говорној и социокултурној средини. Докторска дисертација (рукопис). Београд: Филолошки факултет, 2016.
- Папрић, Маријана. „Превођење у настави руског језика струке”. Славистика XXIII/2, 2019: 122–133.
- Самарцић, Радован (ур.) Сто година Филозофског факултета: зборник радова. Београд: Народна књига, 1936.
- Филозофски факултет, Универзитет у Београду. Београд: Службени гласник, 2014.
- Ђоровић, Данијела, Наташа Јанковић. „Бодовна вредност страног језика струке Београдском универзитету.” [У:] А. Вујовић, С. Шипрагић Ђокић, М. Папрић (ур.) Страни језик струке и професионални идентитет: тематски зборник. Београд: Друштво за стране језике и књижевности, 2018, 110–137.

Мирьяна Адамович

РУССКИЙ ЯЗЫК ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ОБЩЕНИЯ НА ФИЛОСОФСКОМ ФАКУЛЬТЕТЕ БЕЛГРАДСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Резюме

В статье рассматривается обучение русскому языку профессионального общения на философском факультете Белградского государственного университета. Представлены результаты исследования, проведенного в рамках круглого стола «Русский язык в Сербии сегодня».

Ключевые слова: русский язык, язык профессионального общения, философский факультет, преподавание иностранного языка.